

Деякі особливості діяльності центральної нервової системи у теплокровних тварин в умовах загального охолодження

П. Г. Жеребченко

Було показано (Жеребченко, 1951 і 1952), що в умовах загального охолодження у теплокровних тварин спостерігається посилення іrrадіація збуджень, які виходять з дихального центра, ослаблюється гальмівний вилив кори головного мозку і підвищується поріг судорожної реакції, викликаної прямим надпороговим подразненням електричним струмом кіркових рухових аналізаторів.

В результаті полегшенії іrrадіації збудження в охолоджуваних тварин в ритмі дихальних рухів спостерігались скорочення м'язів голови (вискового, орбікулярного) і м'язів кінцівок.

Як відомо, численні дослідники (Введенський, 1880; Качковський, 1899; Чешков, 1939; Винокуров, 1946) при різних умовах, не зв'язаних з охолодженням тварин, спостерігали рухи м'язів кінцівок в ритмі дихання (дихальні рухи кінцівок). Л. А. Орбелі перший дав пояснення цих рухів, з'явивши їх з ослабленням гальмівного процесу.

Ми мали нагоду спостерігати в охолоджуваних тварин ослаблення і наступне зникнення орієнтувального рефлексу, з'язаного з функцією кори великих півкуль головного мозку. Про порушення функції цього відділу центральної нервової системи в умовах загального охолодження свідчило і підвищення порога судорожної реакції, викликаної подразненням електричним струмом кіркових рухових аналізаторів.

В цьому повідомленні буде показано, що у тварин в умовах загального охолодження значно порушуються також деякі гальмівні реакції, які звичайно спостерігаються при подразнюванні центрального кінця блукаючого нерва.

Методика

Охолодження тварин (собак) досягалося укутванням їх двостінною гумовою ковдрою, між стінками якої циркулювала холодна вода температурою 3—4°. Всього було поставлено 14 дослідів. Лівий блукаючий нерв перерізали трохи нижче від рівня щитовидного хряща, після чого центральний його кінець поміщали в заглибині електроди для наступного подразнювання. До початку охолодження підбирали таку силу переривистого струму, яка спричиняла у тварини зупинку дихання. Подразнення тривало доти, поки спостерігалася затримка дихання. За тривалістю цієї затримки можна було судити про ступінь гальмівної дії блукаючого нерва. Подразник цієї самої сили застосовували і під час охолодження при різних температурах тіла тварини. В усіх дослідах реєстрували дихання, рухи кінцівок, а в 10 дослідах, крім того, кров'яний тиск. Підготовчі операції провадили із застосуванням місцевого зпен-блювання і легкого морфінового наркозу.

Результати дослідів і їх обговорення

При подразнюванні центрального кінця блукаючого нерва у тварин спостерігалася затримка дихання в тій чи іншій його фазі. Ця гальмівна дія помітно зменшувалася уже на самому початку охолодження, що можна бачити з рис. I.

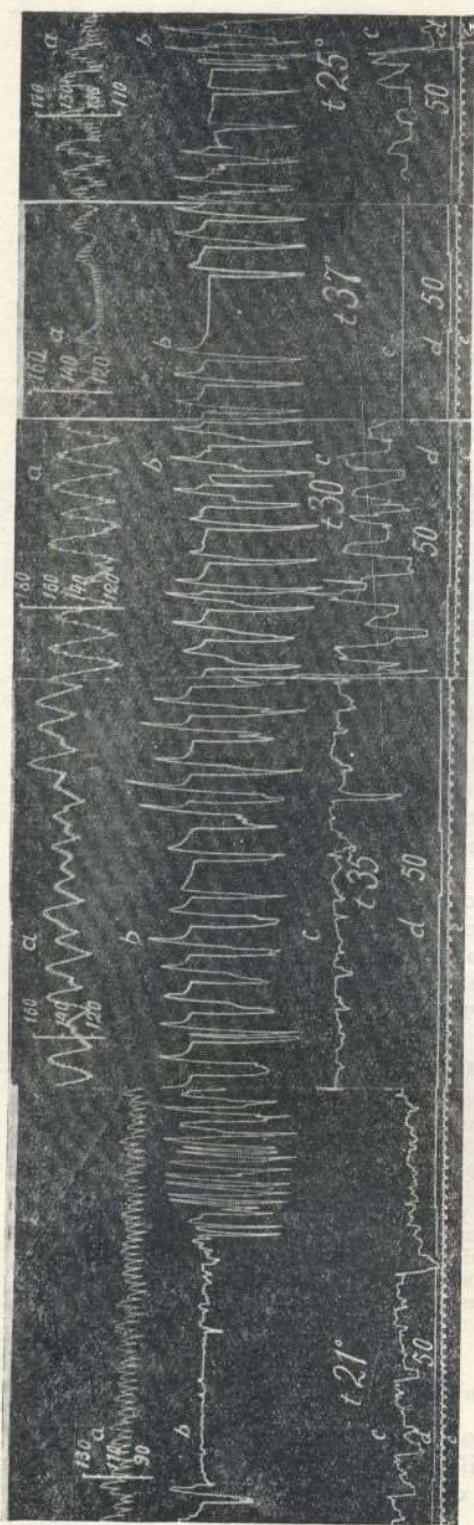

Рис. 1. Дослід від 30.III 1950 р. Зміни реакції при подразнюванні центрального кінця блукаючого нерва залежно від глибини охолодження: а — кров'яний тиск; б — дихання; в — рухи передньої лапи; д — відмітка подразнення; е — відмітка часу — 2 сек.

З усіх дослідів тільки в двох з охолодженням не змінювалась реакція дихання при подразнюванні блукаючого нерва. В двох дослідах було відзначено почастішання дихання. Шодо всіх інших дослідів, то в них або повністю не було виявлене гальмування дихання, або це гальмування значно зменшувалось, як і в тому досліді, кімограма якого наведена на рис. 1.

В дуже глибоких стадіях гіпотермії, незадовго перед смертю тварини, блукаючий вплив блукаючого нерва на дихання відновлювався. В результаті цього затримка дихання своєю тривалістю перевернувала навіть ту, яка спостерігалась до початку охолодження. Цю реакцію можна бачити з останнього відрізка цього рисунка.

Дихальні рухи кінцівок, закономірно спричинювані охолодженням, гальмувались при подразнюванні блукаючого нерва тільки на початку охолодження і то не в усіх дослідах. Аналіз кімограм показує, що гальмування дихальних рухів кінцівок у цих випадках не можна пояснити тільки гальмівною функцією дихального центра. При температурі тіла тварин нижче за 30° це гальмування, як правило, не спостерігалось.

З досліджень Олефіренка (1937), пізніше підтверджених співробітниками Сергієвського (1950), відомо, що блукаючий нерв обмежує іrrадіацію дихальних імпульсів. Наведені вище дані показують, що цей вплив блукаючого нерва при охолодженні тварин різко ослаблювався. Природно, це могло в якійсь мірі сприяти посиленню іrrадіації збуджень, що виходять з дихального центра. Проте поряд з цим не можна заперечувати, що сам процес гальмування значно слабшив

під впливом полегшення тати тих дослідів, в який вплив блукаючого лювався в глибоких суження не було.

Зміни кров'яного неодноразово були опиняються поза увагою од моменту. Ми маємо нашеення розмірів дихального тиску, яке проявляємо початку охолодження було виражене при температурі в 30 і 25° . При цокремих тварин вони 50 мм рт. ст. В міру гіпотермії, коли знижується тиск, дихальні хвилі змінів і повністю зникали.

З рис. 1 видно та джуваної тварини у вінення центрального нерва не сталося падінку, яке закономірно с відсутності охолодженнями відзначене в усіх

В процесі зігрівання тварин, але ще при цьому не тільки зникали дихальні різко зменшували кров'яного тиску. Ці зміни також при зниженні кров'яного тиску, ви

Середні величини охолодження, в момент таких показників. До кров'яного тиску для момент охолодження тіла величина дихальних хвиль в процесі зігрівання (30 — 25°) — $9,5$ мм рт. ст.

Зменшення дихальних зниженням загального завжди треба враховувати, яких кров'яний тиск і

На закінчення користосується питання про. Якщо охолодженням сприяє знищенню імпульсів, то нерв затримці твариною дихання реєструватись. Саме та

З рисунка видно, що фактора на утворені

нід впливом полегшеної іrrадіації. Тільки цим можна пояснити результати тих дослідів, в яких ослаблений загальним охолодженням гальмівний вплив блукаючого нерва на дихання відновлювався і навіть посилювався в глибоких стадіях гіпотермії, коли умов для іrrадіації збудження не було.

Зміни кров'яного тиску при загальному охолодженні тварин уже неодноразово були описані різними дослідниками, але при цьому залишався поза увагою один дуже важливий момент. Ми маємо на увазі різке збільшення розмірів дихальних хвиль кров'яного тиску, яке проявилось уже на самому початку охолодження і особливо чітко було виражене при температурі тіла тварин в 30 і 25°. При цих температурах у окремих тварин вони досягали 40—50 мм рт. ст. В міру дальнього розвитку гіпотермії, коли знижувався артеріальний тиск, дихальні хвилі зменшувались, а потім і повністю зникали (рис. 1).

З рис. 1 видно також, що в охолоджуваній тварині у відповідь на подразнення центрального кінця блукаючого нерва не сталося падіння кров'яного тиску, яке закономірно спостерігається при відсутності охолодження. Це явище було нами відзначено в усіх дослідах.

В процесі зігрівання охолоджених тварин, але ще при наявності гіпотермії не тільки зникали дихальні рухи кінцівок, а й різко зменшувались дихальні хвилі кров'яного тиску. Ці останні зменшувались також при зниженні загального рівня кров'яного тиску, викликаного гострою крововтратою.

Середні величини дихальних хвиль кров'яного тиску у тварин до охолодження, в момент охолодження і при зігріванні можна бачити з таких показників. До охолодження середні величини дихальних хвиль кров'яного тиску для всієї серії дослідів становили 14 мм рт. ст. В момент охолодження тіла тварини до температури між 30 і 25° середня величина дихальних хвиль кров'яного тиску становила 23 мм рт. ст., а в процесі зігрівання (коли температура тіла тварини ще була в межах 30—25°) — 9,5 мм рт. ст.

Зменшення дихальних хвиль при зігріванні часто супроводжувалось зниженням загального рівня кров'яного тиску. Цю останню реакцію завжди треба враховувати при відновленні охолоджених організмів, у яких кров'яний тиск і без того може бути досить низьким.

На закінчення коротко спинимось на одному спостереженні, яке стосується питання про походження дихальних хвиль кров'яного тиску. Якщо охолодженням створити сприятливі умови для іrrадіації дихальних імпульсів, то нерідко спостерігаються такі відношення, коли при затримці твариною дихання, наприклад, у відповідь на окрик (при орієнтувальному рефлексі), дихальні хвилі кров'яного тиску продовжують реєструватись. Саме такий запис наведений на рис. 2.

З рисунка видно, що в цьому випадку виключався вплив механічного фактора на утворення дихальних хвиль кров'яного тиску, оскільки

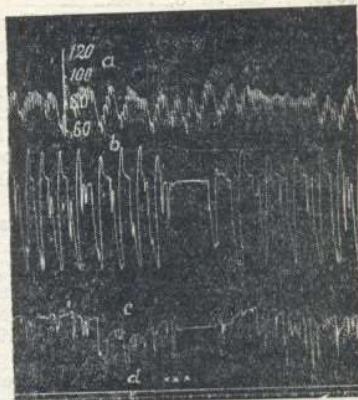

Рис. 2. Дослід від 22.III.1950 р. Наявність дихальних хвиль на кривій кров'яного тиску при відсутності дихальних рухів (орієнтувальний рефлекс) у собаки в стані охолодження. Позначення такі самі, як і на рис. 1.
*** — момент окрику; відмітка часу — 3 сек.

дихання не було, отже, не було підстав не визнавати, що ці хвилі утворюються за рахунок іrrадіації лихальних імпульсів.

ЛІТЕРАТУРА

- Веденский Н. Е., Труды Санкт-Петербургского общества естествоиспытателей, т. XI, 1880, стр. 42.

Винокуров В. А., К вопросу об иррадиации возбуждений из дыхательного центра по центральной нервной системе, Физиолог. журн. СССР, т. 31, № 5–6, 1945; т. 32, № 3, 1946.

Жеребченко П. Г., Роль переохлаждения в распространении дыхательных импульсов по центральной нервной системе, Бюлл. экспер. биол. и мед., № 9, 1952.

Жеребченко П. Г., Данные о корковом торможении дыхания и дыхательных движений конечностей при гипотермии. Вопросы экспер. биол. и мед., в. I, 1951.

Жеребченко П. Г., Некоторые вопросы физиологии общего переохлаждения, Военно-мед. журн., № 12, 1952.

Качковский П., О выживаемости собак после одновременного иссечения блуждающих нервов на шее, 1899.

Олефиренко П. Д., О периодической экстензии конечностей в ритме дыхания у десцирбринированных собак, Физиолог. журн. СССР, т. 23, в. 1, 1937.

Орбели Л. А. и Кунстман К. И., Известия Петрогр. научн. ин-та им. П. Ф. Лесгахта, т. VI, 1923.

Сергиевский М. В., Дыхательный центр млекопитающих животных, 1950.

Смирнов А. И., Тезисы докладов научной сессии, посвященной десятилетию со дня смерти И. П. Павлова, 1946.

Старков П. М., Газовый наркоз закисью азота и циклопропаном, 1939.

Чешков А. М., Год и семь месяцев жизни собак после одновременного иссечения обоих блуждающих нервов на шее, 1939.

Омський медичний інститут, кафедра нормальної фізіології.

Некоторые особенности деятельности центральной нервной системы у теплокровных животных в условиях общего охлаждения

П. Г. Жеребченко

Резюме

В задачу настоящей работы входило изучение особенностей некоторых рефлекторных реакций, вызываемых раздражением центрального конца блуждающего нерва у собак при гипотермии различной глубины. У животных, подвергшихся воздействию холода, уже в самом начале охлаждения заметно ослабевало тормозящее воздействие блуждающего нерва на дыхание, дыхательные движения конечностей и кровяное давление. В глубоких стадиях гипотермии, незадолго перед смертью животного, тормозящее воздействие блуждающего нерва на дыхание восстанавливалось. При этом по длительности задержка дыхания нередко превосходила даже ту, которая наблюдалась до охлаждения.

Наряду с появлением дыхательных движений конечностей у охлаждаемых собак наблюдалось заметное увеличение дыхательных волн кровяного давления. Как и дыхательные движения конечностей, они достигали наибольшего размаха при температуре тела животного между 30 и 25°. При согревании охлажденных животных, еще при наличии гипотермии, исчезали или ослабевали дыхательные движения конечностей и уменьшался размах дыхательных волн кровяного давления.

Есть основание считать, что описанные изменения кровяного давления обусловлены различным влиянием охлаждения и сопрервания на иррадиацию дыхательных импульсов в область сосудодвигательного центра.

ФІЗІОЛОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ АІ

Вплив кофеїну і і відновл.

I. П. Павлов неодноразово висловлював думку, що фізіологічна боротьба проти західноєвропейської культури та цивілізації є найголовнішою проблемою сучасної України.

На підставі досліджень ка, О. М. Магницького й іненістю твердити, що від'є виникає не тільки в корі головного процесом для всієї нервової

Як відомо, І. П. Павловими, що впливають на переження і гальмування.

Мета цієї праці дослідження і відновлення, які ви

Ми провели 12 дослідів на під ефірно-хлороформним наркозом, що був використаний як ефект Тварину міцно закріпляли, стара витому спокої на 1,5—2 год.

Рефлекторне скорочення м'якотілкового нерва з тієї самої струму була батарея лужних ареестувалася на барабані кімог

Перебіг процесів виснаження перед підшкірним введенням тварин. Кожний дослід тривав по 4 доби з міжфазами.

у доброму функціональному стані. Для дослідження процесів в спинного мозку ми скористували В. О. Черкес (1952). До нерва приєднано 60 сек. і частотою 100 разів спочатку рефлекторно скорочуючи подразнення ми визначали через різні інтервали — в 1; 3; 5; валості, тетанічні подразнення (при скороченні м'яза, висота яких по рефлекторних скороченнях ми судили) стисливості спинного мозку.

Крім цього, до напівсухожиттєвих подразнень з частотою Перші такі подразнення викликають